

IQLIM O'ZGARISHINING INSON SALOMATLIGIGA TA'SIRI

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

biologiya yo'nalishi talabasi

Normurodov Shaxzod Sharof o'g'li

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

GIBA yo'nalishi talabasi

Aliqulov Humoyun Ortiq o'g'li

Annotatsiya. Ushbu maqolada bugun dunyo tabiatida kechayotgan tabiiy hamda texnogen ofatlar mamlakatlardan ularga qarshi kurashish choralarini yanada jadallashtirish, aholini favqulodda vaziyatlarda to'g'ri harakatlanishga tayyorlash borasida zamonaviy talab darajasidagi dasturlar va chora-tadbirlarni ishlab chiqish to'g'risida. Shuningdek, maqolada hozirgi vaqtdagi o'zgarishlar haqida adabiyotlar tahlili o'rin olgan.

Kalit so'zlar. Davlat, fuqaro, jamiyat, favqulodda vaziyatlar, tajriba, iqlim, ilmfan, prognoz, mutaxassis.

Аннотация. В данной статье речь идет о разработке программ и мероприятий на уровне современных потребностей по подготовке населения к правильному передвижению в чрезвычайных ситуациях, по активизации мер по борьбе с природными и техногенными катастрофами, происходящими сегодня в мире. Также в статье содержится анализ литературы о происходящих изменениях.

Ключевые слова. Государство, гражданин, общество, чрезвычайная ситуация, опыт, климат, наука, прогноз, эксперт.

Annotation. This article is about the development of programs and measures at the level of modern demand to prepare the population for proper movement in emergency situations, to intensify the measures to combat the natural and man-made

disasters that are happening in the world today. Also, the article contains an analysis of literature about the current changes.

Keywords. State, citizen, society, emergency, experience, climate, science, forecast, expert.

KIRISH. Iqlim o'zgarishining inson salomatligiga ta'siri orasida jarohatlar va odamlarning halok bo'lishiga olib keladigan ekstremal ob-havoning bevosita ta'siri [1], shuningdek, hosilning yetishmasligi [yoki](#) toza ichimlik suvidan foydalanishning etishmasligi kabi bilvosita ta'sirlar kiradi [2]. Iqlim o'zgarishi aholi salomatligi uchun keng ko'lamli xavflarni keltirib chiqaradi [3]. Sog'liq uchun xavflarning uchta asosiy toifasiga quyidagilar kiradi: 1. to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiluvchi ta'sirlar (masalan, issiqlik to'lqinlari, ekstremal [ob-havo ofatlari](#) tufayli), 2. ekologik tizimlar va munosabatlardagi iqlim bilan bog'liq o'zgarishlar (masalan, ekinlar hosildorligi, [chivin](#) ekologiyasi) orqali yuzaga keladigan ta'sirlar, dengiz mahsuldorligi) va 3. qashshoqlik, ko'chish va ruhiy salomatlik muammolari bilan bog'liq ko'proq tarqalgan (bilvosita) oqibatlar. Aniqroq aytganda, salomatlik va issiqlik o'rtasidagi bog'liqlik (global haroratning oshishi) quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi [4]: zaif aholining issiqlik to'lqinlariga ta'siri, issiqlik bilan bog'liq o'lim, jismoniy faollik va mehnat qobiliyatiga va [ruhiy salomatlikka](#) ta'siri. Ba'zi hududlarda ko'payishi mumkin bo'lgan bir qator iqlimga sezgir [yuqumli kasalliklar](#) mavjud, masalan, chivinli kasalliklar, vibrion patogenlar kasalliklari, [vabo](#) va ba'zi suv bilan yuqadigan kasalliklar [4]. Sog'liqqa, shuningdek, o'rmon yong'inlari paytida jarohatlar, kasalliklar va [havoning ifloslanishi](#) orqali ekstremal ob-havo hodisalari ([suv toshqini](#), [bo'ronlar](#), [qurg'oqchilik](#), o'rmon [yong'inlari](#)) jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Iqlim o'zgarishining sog'liq uchun boshqa ta'sirlari orasida dengiz sathining ko'tarilishi tufayli migratsiya va ko'chish kiradi; oziq-ovqat xavfsizligi va [kam ovqatlanish](#) [4], ichimlik suvining kamayishi, okeanlar va ko'llarda zararli suv o'tlari gullashining ko'payishi va issiqlik to'lqinlari paytida qo'shimcha havo ifloslantiruvchisi sifatida [ozon](#) darajasining oshishi [5]. Iqlim o'zgarishining ilon chaqishi epidemiologiyasiga ta'siri bo'yicha mavjud dalillar cheklangan, ammo ilon chaqishi xavfining geografik o'zgarishi kutilmoqda: Shimoliy Amerikada shimolga,

Janubiy Amerika, Mozambikda va Shri-Lankada janubga chaqish holatlari ko'payadi [6]. Iqlim o'zgarishining sog'liqqa ta'siri butun dunyo bo'ylab seziladi, ammo nomutanosib ravishda kam ta'minlangan aholiga ta'sir qiladi, bu ularning iqlim o'zgarishiga zaifligini, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda yomonlashtiradi [4]. Yosh bolalar oziq-ovqat tanqisligiga va keksa odamlar bilan birga haddan tashqari issiqlikka eng zaifdir [6].

Iqlim o'zgarishi sog'liqni saqlash natijalari bilan uchta asosiy yo'l, mexanizm yoki xavf orqali bog'lanadi. To'g'ridan-to'g'ri mexanizmlar yoki xavflar: ekstremal ob-havoning o'zgarishi va buning natijasida bo'ronlar, suv toshqini, qurg'oqchilik, issiqlik to'lqinlari (o'rmon yong'inlari bu yerda ham mos keladi) [4]. Bilvosita mexanizmlar yoki xavflar: ular [biosferadagi](#) o'zgarishlar (masalan, kasallik yuki va kasallik tashuvchilarining tarqalishi yoki oziq-ovqat mavjudligi, suv sifati, [havoning ifloslanishi](#), erdan foydalanishning o'zgarishi, ekologik o'zgarishlar) orqali amalga oshiriladi. Ijtimoiy dinamika (yosh va jins, sog'liqni saqlash holati, ijtimoiy-iqtisodiy holat, ijtimoiy kapital, sog'liqni saqlash infratuzilmasi, harakatchanlik va ziddiyat holati) Ushbu sog'liq uchun xavflar "ijtimoiy va geografik o'lchamlarga ega, dunyo bo'ylab notekis taqsimlanadi va ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanish, texnologiya va sog'liqni saqlash xizmatlari ta'siriga ta'sir qiladi". Iqlim o'zgarishining salomatlik va farovonlikka to'g'ridan-to'g'ri, bilvosita va ijtimoiy dinamik ta'siri sog'likka quyidagi ta'sirlarni keltirib chiqaradi: yurak-qon tomir kasalliklari, nafas olish tizimi kasalliklari, [yuqumli kasalliklar](#), [to'yibovqatlanmaslik](#), [ruhiykasalliklar](#), [allergiya](#), [shikastlanishlar](#) va [zaharlanish](#).

Yuqori harorat jismoniy faoliyatning chastotasi va davomiyligini, shuningdek, jismoniy mashqlar bilan shug'ullanish istagini kamaytirishi mumkin [4]. Yuqori harorat inson fiziologiyasi va ruhiy salomatligiga jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin [4]. Bu ta'sirlar bilvosita ham bo'lishi mumkin: masalan, so'nggi qirq o'n yillikda "harorat xavfsiz ochiq havoda mashq qilish uchun juda yuqori bo'lgan soatlar soni" rivojlanayotgan mamlakatlardagi odamlar uchun o'rtacha 3,7 soatga ko'paydi (past [inson taraqqiyoti indeksi](#) mamlakat guruhi) [4]. Yuqori harorat odamlarning ish

qobiliyatiga ta'sir qilishi mumkin [4]. Kasbiy issiqlik ta'siri, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarning qishloq xo'jaligidagi ishchilariga ta'sir qiladi: Hisob-kitoblarga ko'ra, "2020-yilda haddan tashqari issiqlik ta'siri tufayli 295 milliard soatlik potentsial ish yo'qolgan, rivojlanayotgan mamlakatlardagi barcha yo'qotishlarning 79 foizi qishloq xo'jaligi sohasida sodir bo'lgan"[4]. Issiqlik stressi mehnat unumdorligining pasayishiga, shuningdek ishtirok etishiga olib kelishi mumkin, chunki issiqlik bilan bog'liq sog'liq muammolari tufayli xodimlarning sog'lig'i zaiflashishi mumkin. NOAA tomonidan 2013 yilda olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, issiqlik stressi joriy emissiya stsenariylarida mehnat qobiliyatini sezilarli darajada kamaytiradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Iqlim va ob-havo sharoitiga ta'sir qiladi, shuning uchun asosiy infratuzilma va sog'liqni saqlashga tahdid soladi, bu esa, ayniqsa, zaifroq dunyoda, xususan, kadrlar yetishmasligi va yomon jihozlangan tibbiy yordam ko'rsatishni juda qiyinlashtiradi. Kelgusi tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, iqlim o'zgarishi 2030 yilga kelib har yili 2 milliarddan 4 milliard dollargacha bo'lgan to'g'ridan- to'g'ri sog'liq uchun xarajatlarga olib keladi.

Ekstremal haroratlar, ayniqsa, turli davomiylik, chastota va intensivlikdagi jazirama va sovuq to'liqlarga olib keladigan haroratlar inson salomatligiga ta'sir qilishi mumkin. Har xil darajadagi issiqlik to'liqlariga ta'sir qilish issiqlikning charchashi, issiqlik stressi, issiqlik senkopi va issiqlik urishiga olib kelishi mumkin. Yurak-qon tomir va nafas olish yo'llari kasalliklarining kuchayishi bilan bolalar, qariyalar va ilgari mavjud bo'lgan kasalliklar ayniqsa zaifdir. Bundan tashqari, kuchli issiqlik to'liqlari o'limga olib kelishi mumkin, bunga eng yorqin misol 2010 yil may oyida Ahmadobodda bir hafta ichida sodir bo'lgan 800 ga yaqin ortiqcha o'limdir . Sovuq to'liqlar - haddan tashqari va o'rtacha sovuq haroratning ta'siri ham salomatlikka ta'sir qilishi mumkin, ayniqsa yoshi o'ta yoshda va avvaldan mavjud kasalliklarga chalingan populyatsiyalarda. Yurak ishemik kasalligi, insult va nafas yo'llari kasalliklarining ko'proq holatlari o'ta sovuq haroratga moyil bo'lgan hududlarda qayd etilgan bo'lib, eng yuqori o'lim insultdan 30 yoshdan 69 yoshgacha

bo'lganlarda, 70 yoshdan oshganlarda esa nafas yo'llari kasalliklarida qayd etilgan. kasalliklar. Shuning uchun haddan tashqari haroratning salomatlikka ta'siri keng ko'lamli bo'lib, har qanday moslashish va yumshatish bo'yicha harakatlar zaiflikni adekvat baholashni, xavflarni stratifikatsiyalashni, sog'liqni saqlash tizimining salohiyatini oshirishni va zarar ko'rganlarni tegishli va adekvat boshqarishni hisobga olishi kerak.

Xulosa qilib aytganda hozirgi iqlim o'zgarishlari faqatgina inson salomatligiga emas iqlim o'zgarishi yani issiq bo'lishi suv taqchilligi toshqinlar shu kabi holatlar aholini oziq ovqat muammosini ham keltirib chiqaradi fuqarolarni Favqulodda vaziyatlarda muhofaza qilishda Favqulodda vaziyatlar mutaxassislarni yanada ko'paytirish, FVV oliy o'quv muassasalari hamda jurnalistlar tayyorlanadigan oliy ta'lim muassasalari o'rtasida ta'lim sohasida hamkorlik ishlarini rivojlantirish, shu bilan birga OAVda aholining xavfsizlik madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladigan materiallar sonini oshirib borish lozim. Bu esa mamlakatimiz tinchligi va aholi hayotiy faoliyati xavfsizligini ta'minlashga xizmat qiladi.

FODALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bhaumik Soumyadeep, Beri Deepti, Jagnoor Jagnoor. The impact of climate change on the burden of snakebite: Evidence synthesis and implications for primary healthcare. Journal of Family Medicine and Primary Care. 2019. 11 (10): P. 6147-6158.
2. B.Y Adenbayev B.Y, N.N.Toshturdiyev Iqlim o'zgarishining inson salomatligiga ta'siri va uning oldini olish chora tadbirlari. Journal of iqro—журналик ро—iqrojurnali—volume 10, issue 2, 2024 145-148 b
3. Human Health: Impacts, Adaptation, and Co-Benefits - IPCC“. 2020.
4. McMichael Anthony J, Woodruff Rosalie E, Hales Simon. Climate change and human health: present and future risks. The Lancet. 2021. 367 (9513): P. 859-869.
5. Romanello Marina, McGushin Alice, Di Napoli Claudia, Drummond Paul, Hughes Nick, Jamart Louis, Kennard Harry, Lampard Pete et al. [The 2021 report of](#)

[the Lancet Countdown on health and climate change: code red for a healthy future](#). The Lancet. 2021. 398 (10311): P. 1619-1662.

6. www.unicef.org.

7. www.who.int.